

Јасмина Ахметагић

Оригинални научни чланак

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Писање као чежња за саговорником

-Књижевно дело Јованке Хрваћанин-

Апстракт: Указано је на основна обележја опуса Јованке Хрваћанин, на који посебно светло пада из перспективе њеног постхумно објављеног, а заправо првог написаног озбиљнијег дела, романа *Невиђени*. Њено стваралаштво, које никада није у целини сагледано, чине две, тематски и формално различите целине. Највреднији део њеног опуса (*Пјесме невиђеном*, роман *Невиђени*, *Записи*), настао у међуратном периоду, испуњен је централним ауторкиним искуством из година одрастања и открива основна својства њене поетике: језгровитост казивања, склоност интроспекцији, оријентисаност на унутрашња преживљавања и откривање себе достојном саговорнику. Чежња за идеалом, за љубављу као интегралним искуством и истинским другим, која и јесте *spiritus movens* њеног стварања, основа је на којој почива кохерентност написаног.

Кључне речи: Јованка Хрваћанин, епистоларни роман, поетика, интроспекција.

У стваралаштву Јованке Хрваћанин, а почела је да пише врло рано, још у основној школи¹, да би се писању изразитије посветила у гимназијским данима, јасно се разликују (и тематски, и формално, и у погледу доминантних емоција) два периода. У првом, међуратном раздобљу, настају збирке песама *Пјесме невиђеном* (1926), *Откинута лииће* (1939) и кратка лирска проза *Записи* (1933), а у периоду након Другог светског рата, Јованка Хрваћанин се бави писањем за децу: *Рачунске шале за наше мале* и *Сабирање за најмлађе* (1946), *Занат је златан* (1947), *И ја рачунам* (1951), *Људи раде* (1951), *Мица с десет лица и њена другарица* (1954), *Под брезом* (1955), *Трагом срца* (1972), *Птице ме буде*² (1979).

¹ Прву песму је објавила са свега једанаест година, у румском листу *Радикал* (III, 5, 1910), под насловом „Ја премишљам“, а следеће године и другу, песму „Јесен“, у новосадском листу *Жена* (1. 12. 1911).

² Избор поезије Јованке Хрваћанин и Кристине Бренкове, који је приредила Десанка Максимовић.

Јованка Хрваћанин је, као песник и преводилац, сарадник готово свих међуратних часописа³. Служила се чешким, руским, француским, немачким и словеначким, а највише је преводила са словенских језика: Карела Чапека (Karel Čapek), Франа Шрамека (Fráň Šrámek), Горког (Максѝм Гóрький), В. Иванова (Вячеслáв Всéволодович Ивáнов), Франца Бевка (Francè Bévck), Антона Ашкерца (Anton Aškerc), Шевченка (Ihor Ševčenko), Лесју Украјинку (Леся Українка), Кристину Бренкову (Kristina Brenkova), Ивана Цанкара (Ivan Cankar). О њој су писали, између осталих, Јеремија Живановић, Исидора Секулић, Ксенија Атанасијевић, Љубица Марковић, Велимир Живојиновић, Божидар Ковачевић, Десанка Максимовић⁴. Неким песмама заступљена је у антологији *Srbské básničky*, коју је приредио Ото Баблер (Otto F. Babler, 1929, 1932).

Рукописна заоставштина Јованке Хрваћанин открила је и ново лице ове песникиње, дечјег писца и преводиоца: у Посебним фондовима Народне библиотеке Србије чува се аутограф њеног романа *Невиђени* (Р 4055/89), који је први пут објављен 1995, у три свеске часописа *ProFemina*⁵. Готово је извесно да би нову рецепцију ове ауторке подстакло објављивање њеног романа као самосталне књиге. Овде желимо да укажемо пре свега на његову вредност и централно место у опусу Јованке Хрваћанин.

*

Јованка Хрваћанин је рођена 20. јануара 1899. године у Дубици (данашња Хрватска Дубица), али је до 1903. живела у Београду, да би се након братовљеве смрти и очевог губитка посла у Прес-бироу вратила са породицом у родно место, где је завршила основну школу. Болест и смрт млађег брата (1903) и очево хапшење (1908), песникиња и сама издваја као пресудне догађаје из ране младости који су осенчили читав њен живот. Политичким приликама је условљена и неуредност (прекидања и честа пресељења) даљег Јованкиног школовања. Гимназију је учила у Бјеловару и Београду (враћајући се у Дубицу у два наврата: по избијању Балканских ратова и Првог светског рата), да би потом похађала гимназијске курсеве у Београду (1919-1920) и, као одличан ђак, била ослобођена полагања велике матуре.

Одмах по избијању Првог светског рата, њеног оца Моја стављају у кућни притвор (он је био истакнути национални радник, револуционар, милетићевац, оснивач и

³ У *Књижевном југу*, *Жени* (касније преименованој у *Југословенска жена*), *Светлости* (коју је покренуо Велибор Глигорић), *Венцу*, *Мисли*, цетињском алманаху *Записи*, суботичком *Књижевном Северу*, дечјем листу *Мирољуб*, новосадским *Дечјим новинама*, *Застави*, *Правди*. Сарадница је и листа *Женски покрет: орган Друштва за просвећивање жене и заштиту њених права*, *Књижевне ревије*, *Нове светлости*, листа *Жена и свет*.

⁴ Преглед аутора који су писали о Јованки Хрваћанин, наведен је према: Dragoljub S. Ignjatović, *Sa piscima i o piscima međuratnim*, ur. Marko Nedić (Beograd: Institut za književnost i umetnost, 1992).

⁵ Jovanka Hrvacanin, „Nevideni“, *ProFemina: časopis za žensku književnost i kulturu*, 2 (1995): 185-213; 3 (1995): 172-196; 4 (1995): 159-177.

организатор првих светосавских беседа у Дубици и Јасеновцу, учесник босанског устанка 1875. и члан главног одбора Радикалне странке), а потом га хапсе и одводе у Загреб где је, у болници загребачког затвора, и дочекао крај рата.

Након рата, Јованка Хрваћанин је дипломирала на Филолошком факултету (1923) и радила најпре као професор Женске гимназије у Новом Саду (1923-1931), а потом новосадске учитељске школе и Прве женске гимназије у Београду (1933-1940) - професорски испит положила је 1926. У Новом Саду је основала Удружење универзитетски образованих жена и била његов први председник.

После Другог светског рата Јованка Хрваћанин ради у Педагошком институту, у секцији за дечју и омладинску књижевност и штампу (1949-1950), и сасвим се посвећује дечијој књижевности, за коју ју је, како сама каже, *придобила* Десанка Максимовић. Била је уредник Дечје књиге (1951-1953), и са те позиције је и пензионисана (1953). Умрла је у Београду 1987. године.

*

Ако данас сагледавамо у целини опус Јованке Хрваћанин, оно што је написала између два рата („у свом старом дому, у башти под старом крушком“), а што је у знаку снажних осећања побуђених у младости, засењује преостали део њеног стварања. Уосталом, Јованка Хрваћанин је и сама правила разлику између поезије какву је желела да пише и књижевности за децу којој се касније посветила, откривајући нам шта је преваходно сматрала својом вокацијом: „После рата прешла сам на дечју поезију, и објавила сам доста књига. Поезију више нисам писала. Није долазило. Нема. Пресахло.“⁶

Јованка Хрваћанин је у групи оних песника који се обраћају дечјим емоцијама, расположењима и интелекту, проширујући дечји сазнајни регистар више но имагинацију, те у њима налази израза песникињина склоност просветно-педагошком раду. Мотиви природе, као и мотиви из дечјег свакодневља (било да је то породични контекст, школа или игра), који обележавају њену поезију за децу, нису по себи толико разноврсни, толико бројни, па ни толико упечатљиви, да би могли бити противтежа доминантној струји њеног опуса, коју оличавају *Пјесме невиђеном*, *Записи* и роман који је све до 1995. остао у рукопису.

Роман *Невиђени* не само да садржи аутобиографске податке већ је испуњен централним искуством Јованке Хрваћанин у годинама одрастања и кореспондира са њеним преосталим опусом на такав начин да га у себи сабира и собом објашњава. Зато овај доскоро непознат роман представља право откриће, како у контексту историје српске

⁶ Dragoljub S. Ignjatović, *Sa piscima i o piscima međuratnim*, 106.

књижевности, као један од првих исповедних романа у писмима⁷, поникао из женског пера, тако и с обзиром на његову укупну литерарну вредност.

Две и по ратне године које су обухваћене у овом роману (од новембра 1915. до марта 1918) дате су из перспективе адолесценткиње Наталије (кроз хронолошки поредак писама пратимо њено сазревање) у целини су посвећене љубавној причи, односно преписци са непознатим поморским капетаном која настаје неочекивано и кроз коју се прелама све оно што се збива у девојчиној души. Јованка Хрваћанин је мајсторски, иако сасвим једноставно, компоновала свој роман: језгровито написан уводни део открива атмосферу прве ратне године; приповедач постепеним сужавањем слике доспева, од прилика на ширем друштвеном плану и запажања промена у свом родном месту које су изазване ратом, преко проблема властите породице, до сопствених интимних преживљавања и дилема. Читав оквир живота, одређен ратом, међунационалним трвењима, очевим хапшењем, усамљеношћу и страхом, открива се онолико колико је у вези са преписком која је пред читаоцима. Неинвентивној садашњости, празној прошлости и неизвесној будућности, приповедач овог романа супротставља љубавну причу која представља подручје светлости и лепоте пронађене у преписци са непознатим, за које се сама изборила у намери да испуни празнину живота. Присуствујемо у овом кратком, али богатом роману, интензивном развоју Наталијиног лика (односно Анђелкиног, како се у преписци представља), који је у периоду од две и по године приказан само кроз кулминативне тачке. Неодређене симпатије, те заљубљивање у биће „које је донекле створила сама“⁸, прерастају у могућност остварења љубави и превазилажења пројекције када се сусрет коначно и оствари. Од почетног становишта који изражава сумњу („шта може пошта да нам донесе?“), Наталија/Анђелка доспева дотле да писма постану окосница њеног унутрашњег света.

Од часа када од непознатог младића добија прво писмо, које је суочава са властитим рационализовањем чежње за блискошћу и љубављу (своје мотиве најпре именује као потребу за забавом и убијањем досаде), приповедач нам до краја романа поступно (што је истовремено са њеним увидима у саму себе) открива свој лик. Јављајући се на оглас непознатом младићу, Наталија је и опрезна и озбиљна, рационална и дубока, ослобођена свих површних доживљаја, интроспективна, а све то је чини јунакињом која је окренута суштинском, а не спољашњем, што психолошки мотивише композицију романа. Једино битно у описаном двогодишњем периоду постаје оно што је у непосредној стварности одсутно. Не само да на тај начин ауторка јасно профилише претежност унутрашњег над спољашњим светом већ је то и основа која омогућава густо ткање овог

⁷ *Писма из Ниша* (1897) Јелене Димитријевић такође представљају епистоларни роман, али он доноси етнографску грађу и даје слику другог.

⁸ *ProFemina*, 3 (1995): 177.

романа. Наталијина преписка са Владом, младим поморским капетаном⁹, нарочито на фону оне коју остварују њене пријатељице, показује се као јединствена, различита, другачија, али у исти мах и као тачан одраз онога што је у њу уложено.

Јованка Хрваћанин оствареним текстом, иако се у њему почесто враћа на начин упознавања, покушавајући да објасни/оправда јављање на оглас, сасвим разобличава стереотипе: нема примерених и непримерених начина упознавања, има само примерених и непримерених понашања, односно људи. Иако без ратних околности не би ни било преписке, те прилике на много начина отежавају комуникацију – ту је страх од цензуре, припадност „сумњивој породици на коју се непрекидно мотри“¹⁰, а није безначајна ни чињеница да је Владо Хрват, испуњен снажним родољубивим осећањима:

Ја сам видео Парис, Лондон, да не спомињем све остале градове које сам већ видео – али ни за један, пак ни за Парис не бих дао Загреба (...) моја врућа, искрена, права и идеална љубав за домовину придиче ми Загреб до преко Париса – над цијелим свијетом до у рај земаљски. Ја љубим своју домовину нада све – пак како не бих Загреб, њезину зјеницу.¹¹

Јунакиња је пак експлицитна: „Што се мене тиче, није требало трошити хартије. Ниједне лијепе успомене не вежем за Загреб, ниједне за Хрвате; из њега и од њих долазили су најтежи догађаји у мом животу (...).“¹² У Наталијином довијању да Влади предочи своју националну припадност (бирајући име – Анђелка Марковић, наглашавајући када је њен Божић) и жељи да буде прихваћена, огледа се њено снажно национално осећање, однеговано у родитељском дому, као и важност националног бића за личност главне јунакиње.

Јованка Хрваћанин својим стваралаштвом стаје уз јеванђеоски утемељен обрт који сродност душа претпоставља социјалним оквирима: Наталијино и Владино зближавање збива се по трагу истоврсних осећања и жеља, у приликама у којима везе међу људима пуцају. Јунакиња верује на реч човеку кога не познаје, најсроднију душу налази у младићу који већ својом националном припадношћу није у групи оних за које би лако добила благослов у својој средини. Романом доминира пуноћа једног, са становишта свакодневља, нестварног односа: спречена да у својим писмима саопштава битне чињенице о свом животу, а ипак се дубоко отварајући другом бићу, јунакиња и сама доспева до спознаје да су чињенице врло често маскирање пред другим.

⁹ Право име поморског капетана са којим се дописивала Јованка Хрваћанин било је Иво Гатин. Пензионисан је као морнарички потпуковник и, како Јованка пише 1973, „и дан-данас смо пријатељи”. (В. *Sa piscima i o piscima međuratnim*)

¹⁰ *Pro Femina*, 2 (1995): 187.

¹¹ *Ibid*, str. 209.

¹² *Ibid*.

Он воли моја писма, као и ја његова, то је сигурно јер зашто би писао иначе? У то сам бар сигурна, сигурнија него ико ко се дописује с човјеком с којим се лично познаје; у таквом случају већ настају обавезе, човјек мора неки пут да пише ако и не жели – а ми немамо никаквих обавеза једно према другом и писат ћемо дотле год та писма буду оно што им је сврха, док буду уносила нешто лијепо у наш живот и док их не потисне нешто јаче (...).¹³

Јованка Хрваћанин се одважује на ризик вољења и из тог ризика настаје најбољи део њеног опуса, који упорно сведочи о присутности одсутног. Од првог тренутка у коме Владо обелодањује своје мотиве („желео бих да своја чувства у похрану дадем“), испуњавајући ненадано њене најдубље жеље, читалац се креће кроз љубавну причу која утврђује сродности и разлике два бића, на чијем дну лежи суштинска подударност чежњи за остварењем идеала. Зато и њихов сусрет у Загребу, праћен прецизним и изнијансираним откривањем Наталијиних мисли и осећања, потврђује да испод чињеница које се могу и не морају познавати, које могу на овај или онај начин препокривати појединца, да испод манифестног лежи људско биће, сагледано као ванвремена категорија са својом чежњом за остварењем блискости. Изграђујући са непознатим младићем сложен однос вишег реда, па зато и постављајући пред њега највише захтеве, јунакиња оставља сведочанство о саставу душе, која и јесте тло на коме узрастају јединствене приче. У исти мах се разоткрива сложеност људске комуникације, која најдубље бива уздрмана онога часа када се јунаци упознају и када прибежиште од изложености туђем погледу потраже у властитом егу. Превазилажење напетости остварује се тек рушењем одбрамбених зидова, непосредном, јасном и директном комуникацијом:

Осјетих да није лагао и од тог часа наш се разговор измијени, ми више нисмо били два непријатеља; сваки је драговољно срушио зидове града из ког се бранио и пустио противника као пријатеља.¹⁴

Утицај ега на кварење људских односа, као и нарушавање изворне аутентичности у процесу социјализације, јунакиња предочава кроз властити пример:

Откуд ми рђава навика да говорим друкчије него што осјећам, је ли томе криво васпитање, или је то особина појединца, или можда неповјерење? (...) Је ли право да се показујеш друкчијим него што си, а почему опет, да отварамо сваком своју душу?¹⁵

Наталија разумева свет око себе на основу изузетне перцепције и емпатијског проницања у душе ближњих, а својим приповедањем, које је концизно, искрено и испуњено изненађујуће зрелим увидима, везује читалачку пажњу. Однос са пријатељицом,

¹³ Ibid, str. 204.

¹⁴ *Pro Femina*, 4 (1995): 172.

¹⁵ Ibid, str. 175.

на пример, резимира у једној реченици: „Много сам ја радости доживјела од ње, много радости и много бола – као од свију које волимо.“¹⁶ Свој психолошки раст до прихватања идеје о сусрету са Владом, коментарише:

Како се човјек на све приучи. Треба само мислити о нечем дуго и дуго и оно што нам се чинило немогуће постаје сасвим разумљиво, ми се привикавамо полако и с временом, оно што је било најчудније постаје обична ствар.¹⁷

Поред тога, Наталија је приповедач високе самосвести: зна да је снага њених осећања мотивисана и чињеницом да је „младо биће (...) у чију душу сад улазе утисци најдубље“¹⁸, истиче своју домишљатост, брзину реаговања, духовитост.

Записи Јованке Хрваћанин настајали су од 1918. до 1930. године, а онај део који се својим временом настанка непосредно наставља на преписку највише и говори о љубави и промишља већ одиграни „љубавни роман“. Казује Јованка Хрваћанин о муци чекања писама, о празнини свог тадашњег живота, који пролази у пасивном чекању, у немогућности да се утиче на околности, те из записа у запис постаје све јасније да то нису бележења дневних догађаја, којих је у том времену мало и било, већ дневних расположења, мисли и осећања (на које је дубоко сконцентрисана), међу којима одјекну и понека луцидна опажања о људима, афористички интониране мисли и неочекивано дубоки увиди. Ту су и мисли о пролазности које се јављају разним поводима, од суочавања са смрћу младог рођака до резимирања тешких година у којима се на радост и заборавило.

Открива нам се у овим *Записима* Јованкина повучена, затворена, интроспективна природа, али и њена директност и снажан карактер. Многи записи су сведени, као да је ауторка свесна могуће баналности коју носи свака сувишна реч. Размишљајући о својој преписци, Јованка каже да су писма садржавала оно што је најбоље у њој, а да „ови записи неће одјекнути ни у чијој души“. Истинска размена између двеју душа оно је што је Јованку у писмима заносило, оно је што је и опредељује за стваралаштво. Није случајно Јованка Хрваћанин чак у три књижевноуметничка облика изражавала исто: у поезији (*Песме невиђеном*), у лирској прози (*Записи*) и у роману *Невиђени*. Интензивна емоција на којој почива читав унутрашњи свет, будући да се њоме проширује, прозива и тестира, у поменутиим је делима само успела да нађе различите форме исказивања.

Јованка Хрваћанин осветљава и поетику *Записа*: „Свако зна какво је задовољство писати некоме за кога знаш да ће те схватити и чије срце припада теби, али то нам није у свако доба дано – ето зашто пишем...“¹⁹ Трагање за сродном душом, за правим

¹⁶ *Pro Femina*, 3 (1995): 183.

¹⁷ *Ibid*, str. 189.

¹⁸ *Ibid*, str. 176.

¹⁹ Јованка Хрваћанин, *Записи* (Нови Сад: Удружење универзитетски образованих жена, 1933), 7.

саговорником, обележило је и њен живот и књижевно стварање, толико да се између књижевности и живота у случају ове ауторке губи разлика.

У *Записима* сазнајемо много о њеним емоцијама, које су компатибилне онима из епистоларног романа – неизвесност, тегоба чекања, а потом усхићење када писмо стигне (тако да писма постају мерна јединица времена и живота), туга што се преписка лагано прекида, понеко разочарење – а пре свега откривамо природу љубави која је интегрално искуство, па отуд и њено опажање да је мисао о вољеном толико срасла с њом да је каткад и не опажа: „Ја увијек мислим о теби, па и онда кад мислим што друго.“²⁰ Јованка Хрваћанин углавном непосредно, мада сажето, исказује своје емоције, стварајући од појединих записа језгровите параболе. Такав је, међу скупином оних насталих од 1920-1930, у посебно насловљеној целини *Путем*, запис „Златни кључ“ (1921). Ова целина доноси и „Мој пут на други континент“ (1930) у коме нам се Јованка Хрваћанин представља и као путописац, а своје утиске о путовању по Црној Гори износи подражавањем форме писма, обраћајући се имагинарном саговорнику, што потврђује ауторкину константну оријентисаност на читаоца, и заправо указује да је она писала само онда када је имала потребу, што је у књижевности један од залога вредности створеног. Открива овај путопис ауторкин дар опажања, али пре свега опажања људи у пределима кроз које пролази, као и својство које се не сусреће често у њеном опусу: духовитост. Две хумористичке приче које је објавила (прича „Фешак“ у *Правди* и „Аутомобилска несрећа“ у *Политици*) потврђују својство на које је указала у роману *Невиђени*: „имам способност да опазим шта је смијешно, и да га истакнем још јаче.“²¹ Таленат Јованке Хрваћанин би се, могуће, упутио другим стазама, да су околности њенога живота биле лакше. Овако, у свом путопису, док борави у Херцег Новом, она бележи: „смејем се толико као да то ја нисам!“

Свесна необичности свога искуства – дубине осећања, упркос чињеници да свог најближег саговорника не познаје лично, да је све било само „леп сан сањан три године“ – Јованка Хрваћанин је још у *Записима* исказала намеру да једном о томе пише („ја ћу једном писати о теби“). И заиста, осим романа, најбољи део њене поезије говори о тим осећањима: у збирци *Пјесме невиђеном* доминирају мотиви чежње, туге, даљине, илузије, мора и бродова.

Иако су у њеној поезији најдоминантнији мотиви из природе, који почесто постају симболи (цвет, стаза, пут, храст), њена поезија није дескриптивна. То је интимна, непосредна лирика традиционалне форме, а емотивни регистар ове збирке (обухвата песме из срећног периода, период туге и резигнације) указује да су *Пјесме невиђеном* настајале у дугом временском периоду. Иако је пре свега реч о интимној исповести, у најбољим песмама ове збирке љубав према мушкарцу прераста у метафору чежње за немогућим. Жалећи што је он престао да буде оно што је *морао* бити (а не што је заволео другу),

²⁰ Ibid, str. 12.

²¹ *ProFemina*, 2 (1995): 187.

песникиња се не мири са реалношћу – она хоће идеал и у многим стиховима као да позива да „буде што бити не може“, да се реализује идеално. Експлицирајући да читав живот није у песми („Она је тек нит / Злаћана што тка / Основ, живот мој“²²), али да сама песма јесте траг отпора душе и њеног пробијања из окова свакодневља, Јованка Хрваћанин исказује и да је њена поетика најдубље ослоњена на потребу да са неким подели богатство унутрашњег живота.

Какву је видимо као главну јунакињу романа, таква нам се открива Јованка Хрваћанин у најбољим својим остварењима: ћутљива, али усредсређена на сваку изговорену реч, промишљена, са великом потребом за самоћом, о којој такође оставља довољно трагова, а та је потреба по себи стваралачка: то је нагон да се пречисти све површно, да се отклоне наноси свакодневља и разнолики утисци којима је сваки човек изложен, те да у исходишту избије оно што припада појединцу, што је индивидуално, али као такво – истинито, и универзално.

У збирци *Откинута лииће* Јованка Хрваћанин каткад има превише распричане стихове, али у најбољим песмама остварује спрегнутост, као што и целину испуњава већом разноликошћу ритма: од јакшћевског из песме „Поноћ“ до ослањања на народну лирику и ритмом и изразом. Уз мотив „далеког драгог“, коме и у овој збирци остаје верна, она пева о властитим противречјима, утехи коју налази у природи, лепоти горских језера.

У предавању под насловом „Права вредност књижевности“, које је одржала на годишњој скупштини Заједнице дома и школе (8. 12. 1940), Јованка Хрваћанин – иначе аутор више педагошких чланака – наступа као културно-просветни радник који разумева улогу и место књижевности не само у васпитању и образовању нације већ и у националном опстанку. Сматрајући да је неопходно подићи у друштву ауторитет књижевности (ставити је у ред најбољих народних тековина), она тврди да је недовољно учити или читати; књижевно дело треба доживети и тек онда оно шири видике, подиже морал и врши утицај. Бунећи се против искључивог тражења забаве у књижевности, Јованка Хрваћанин се убраја у ред оних писаца који су у књижевности видели вишу сврху, а свакако насушну потребу.

Литература:

1. Aleksijević, Vlastoje. „Naša žena u književnom stvaranju“. *ProFemina: časopis za žensku književnost i kulturu*, br. 1 (1995), str: 161-181.
2. Ignjatović, Dragoljub S. *Sa piscima i o piscima međuratnim*. Urednik Marko Nedić. Beograd: Institut za književnost i umetnost, 1992.

²² Јованка Хрваћанин, „Песме и живот“, у *Пјесме Невуђеном* (Београд: Издање уредништва „Венца“, 1926).

3. Хрваћанин, Јованка. *Записи*. Нови Сад: Удружење универзитетски образованих жена, 1933.
4. Hrvaćanin, Jovanka. „Nevideni“. *ProFemina: časopis za žensku književnost i kulturu*, br. 2 (1995), str. 185-213; br. 3 (1995), str. 172-196; br. 4 (1995), str. 159-177.
5. Хрваћанин, Јованка. „Песме и живот“. У *Пјесме невиденом*. Београд: Издање уредништва „Венца“, 1926.
6. Хрваћанин, Јованка. *Пјесме невиденом*. Београд: Издање уредништва „Венца“, 1926.

UDC: 821.163.41.09 Хрваћанин Ј.

Jasmina Ahmetagić
Jasmina Ahmetagić

Original scientific article

Institute for Serbian Culture,

Priština – Leposavić

Writing as Longing for the Interlocutor

The text points to the fundamental characteristics of Jovanaka Hrvaćanin's works in the context of Serbian literature; it points to two thematically and formally different parts of her opus. The most valuable part of her *oeuvre* (*Pesme nevidenom*, novel *Nevideni* and *Zapisi*) was written during the interwar period. It is filled with the central experience of authoress' growing up and it reveals the basic characteristics of her poetics: conciseness, orientation to introspection, inner experiences and confiding in the worthy interlocutor. The *spiritus movens* of her creation and the basis of the coherence of the created text is her longing for an ideal, for love as an integral experience and the true other.

Keywords: epistolary novel, poetics, introspection